

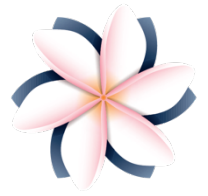
Toespraak Henry Timisela | Spreker 14 augustus 2021

Ik heb geluk gehad. Mijn grootmoeder kon goed vertellen. Dat deed zij altijd met veel plezier. Tijdens familiefeesten, tijdens het koken voor grote gezelschappen. En zelfs voor uitverkochte zalen als theatermaakster. Om dat Molukse verhaal te vertellen. Als jongen van twaalf toerde ik met haar gezelschap door heel Nederland. Na schooltijd smulde ik op haar bank van zelfgemaakte loempia's en bleef ik haar vragen stellen. Over haar geschiedenis. Op deze manier werden haar levendige verhalen in mijn hoofd geplant. Het bleken later levenslessen te zijn. Waar mijn grootvader op dat moment was? In een ander huis, want zij was een vrijgevochten vrouw en besloot midden jaren tachtig van de vorige eeuw van hem te scheiden. Om, achteraf gezien, haar eigen ding te doen. Ze zei daarover: 'ik heb mijzelf opgeofferd voor mijn broertjes en zusjes, maakte de Japanse bezetting mee, werd vrouw van een soldaat en belandde in Nederland. Ik heb tien kinderen grootgebracht. Het is nu tijd voor mijzelf'

Haar man, mijn grootvader, diende als soldaat voor het Koninklijk Nederlands Indisch Leger. Net als al veel Molukse gezinnen werden ook zij na de Tweede Wereldoorlog noodgedwongen vanuit Indonesië naar Nederland gebracht. Het verblijf zou tijdelijk zijn en de wens om terug te keren bleef. Dat is dit jaar exact zeventig jaar geleden. Met de Asturias voeren mijn grootouders van Tandjung Priok naar de Javakade in de haven van Amsterdam en daar arriveerden zij op 17 mei 1951. In totaal waren dat ruim 12.500 Molukse ex-KNIL militairen en hun gezinnen. Voor hen brak een onzekere periode aan. Het collectieve ontslag dat deze mannen bij aankomst ten deel viel, was de volgende bittere pil die geslikt moest worden.

Hoe was het voor mijn grootmoeder? Zij voelde zich als een vis in het water als de oogstperiode weer aanbrak en in de boomgaarden van het mooie Tiel appels kon plukken. De fruitstad waar ik ben geboren. Dat gaf troost. Maar was er ook een leven voordat zij vrouw werd van een soldaat en in Nederland terecht kwam? Was er ook een leven voordat zij met haar gezin in de barakken van Kamp Lunetten in Vught woonde?

Ja, dat leven was er. Toen zij achttien was liep ze dagelijks van haar dorp Ihamahu naar de markt van Saparua om er, afhankelijk van het seizoen, fruit of vis te verkopen. Op een dag trof zij onderweg een groep Japanse soldaten. Locatie: de Molukken, jaartal: 1942. Ze kreeg het bevel om haar marktwaar op de grond te plaatsen en een buiging te maken. Aan het eerste gaf ze gehoor,

nationale herdenking
15 augustus 1945

aan het tweede, niet. Ze moest die weigering bekopen met een pak slaag en viel in de struiken. Wellicht zag daar haar strijd voor rechtvaardigheid en gelijkwaardigheid het levenslicht.

Ze vertelt dit verhaal terwijl ze in de keuken de topjes van de taugé afbreekt. Ze maakt weer een lading loempia's. Zonder mij aan te kijken: 'Ik was nog jong en heb alleen basisonderwijs gehad. Ik wilde graag studeren, maar omdat ik thuis de oudste was moest ik mijn ouders helpen met de visvangst, het oogsten van fruit en de verkoop op de markt. En jongen, als ik had gestudeerd, dan was ik net als Marga Klompé en zat ook ik al lang in de Tweede Kamer. Dan hadden ze het wel geweten!' Die cryptische regels begreep ik als jochie nog niet. Woorden als gelijke rechten voor iedereen werden vol vuur aan haar aanrecht uitgesproken. Ik ontdekte in ons familiearchief foto's van demonstraties waar zij meer dan eens het hoogste woord voerde. Toen ik jaren later als museumdocent voor het Nationaal Archief werkte en ik een groep scholieren moest begeleiden, viel mijn oog op het archiefdocument van de Algemene Bijstandswet. Met daaronder de naam van mevrouw Marga Klompé, de eerste vrouwelijke minister in Nederland. Mijn grootmoeder had eigenlijk politieke ambities. Eindelijk viel het dubbeltje. Misschien zelfs het kwartje.

Mijn grootmoeder was geboren onder de palmboom en werd begraven onder de appelboom. En met haar vele anderen van die generatie. En ik zie die bomen. Sterk verankerd in de Hollandse polder. En ze dragen gezonde vruchten. Sommige zijn te jong om geplukt te worden. De anderen te rijp, waardoor ze vallen. Wij zijn allemaal eens die boom, vaak de vruchten en gelukkig ook de wortels. Een Molukse wijsheid zegt dat je de natuur haar werk moet laten doen. Je eigen inzicht en geloof leert je wanneer je moet zaaien, moet wachten en moet plukken. En als de appel valt, dan valt ie hopelijk niet ver van de boom.

Het verhaal van pijn en verdriet is een verhaal dat niet vergeten mag worden. Toch wil ik juist de veerkracht van deze gemeenschap onderstrepen. In mijn werkveld als directeur van het Moluks Historisch Museum en in die hoedanigheid bewoner van Museum Sophiahof in Den Haag, zie ik dagelijks de doorwerking van dat verleden en blijkt er nog veel werk te verzetten. Nog genoeg om daadwerkelijk te spreken van een gedeeld verleden. Onderweg naar een gezamenlijke toekomst.

Op een dag als vandaag denk ik om die reden aan mijn grootmoeder. Hier in deze ruimte waar besluiten zijn genomen die haar leven mede hebben bepaald. In deze ruimte waar zij met evenveel passie en plezier gewerkt zou hebben. Ik zal haar naam hier noemen. Johanna Frederika Leatemia. 'Oma Yaya, met u – heb ik geluk gehad'.

